

Makalenin Geliş Tarihi: 19.01.2021

1. Hakemin Rapor Tarihi: 22.01.2021

2. Hakemin Rapor Tarihi: 20.01.2021

Kabul Tarihi: 28.01.2021

YÜKSEKÖĞRETİMDE YENİ MODEL ARAYIŞINDA BÜTÜNLEŞİK BİR TASARIM ÖNERİSİ: DİSİPLİNLERARASI DİJİTAL MODEL (DDM) (Araştırma Makalesi)

Elif İLHAN (*)

Ömer Faruk YELKENCİ (**)

Öz

Yükseköğretim kurumları; içinde buldukları dönüşüm sürecinde değişen paradigmaya yön verecek öncü adımlar atmak zorundadır. Onlar için bu zorlu görevi başardama ilk adımlardan biri kendini dönüştürmek olmalıdır. Bu dönüşüme ilişkin uluslararası/ulusal düzeyde yapılan araştırmaların yanı sıra gerek yabancı gerekse de yerli bazı yükseköğretim kurumlarında kurum düzeyinde de reform çalışmaları gerçekleştirilmektedir. Bu kurumlardan biri olan Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesinde yükseköğretimde değişen paradigmayı özgün bir bakış açısıyla inceleyerek değişim odaklı çalışmalar yapmak amacıyla Üniversite Tasarımı Girişimi Kurulu kurulmuştur. Bu çalışmada, Üniversite Tasarımı Girişimi Kurulu tarafından geliştirilen yükseköğretimde yeni bir model tasarımının temel boyutları ve yapısal özellikleri açıklanmaktadır. Dijital evrende insan için disiplinlerarasılık görüşünü temel alan Disiplinlerarası Dijital Modelin geliştirilme sürecinde; yükseköğretim sisteminin kurumsal, akademik, bilimsel, ekonomik, hukuki, sosyal ve iletişimsel boyutları incelenmiştir. Her bir boyut özelinde yeni modelin sahip olması gereken zorunluluklar, yükseköğretim sisteminin ve uygulamalarının meydana getirdiği sınırlılıklar, bu sınırlılıkları aşmak ve dönüşümü sağlamak için yapılması gerekenlere ilişkin öneriler açıklanmıştır. Sonrasında ise Disiplinlerarası Dijital Model, temel dayanaklarına ve niteliklerine; modelde önerilen lisans eğitim sürecine ve lisans eğitim program yapısına; bu modele uygun bölümlerin yapılandırılma sürecine ilişkin açıklamalar yapılmıştır. Bu model, bir yükseköğretim kurumu genelinde veya fakülte düzeyinde uygulanabilir. Yükseköğretim kurumları, geleceği şimdide yakalama sorumluluğuna

*) Dr. Öğr. Gör., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Rektörlük
(e-posta: elif.ilhan00@hbv.edu.tr). ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8536-1571>

**) Dr. Rektör Danışmanı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Rektörlük
(e-posta: faruk.yelkenci@hbv.edu.tr). ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8251-6064>

sahiptir. Bu sorumluluğu yerine getirme sürecinde bu çalışmada ayrıntılarıyla açıklanan ve bütüncül bir yaklaşımla geliştirilen Disiplinlerarası Dijital Modelin kullanılması önerilebilir.

Anahtar Kelimeler: Dijitalleşme, Disiplinlerarasılık, Disiplinlerarası Dijital Model, Yükseköğretim, Yükseköğretimde Model Tasarımı.

An Integrated Design Proposal in the Search For New Model at Higher Education: Interdisciplinary Digital Model (IDM)

Abstract

Higher education institutions have to take the pioneering steps to guide the changing paradigm in the transformation process they are in. One of the first steps to accomplish this challenging task should be self-transformation. Besides international/national research on this issue, reform studies are carried out at institutional level at some higher education institutions. Among these institutions, Ankara Hacı Bayram Veli University has established University Design Initiative Board to carry out change-oriented studies examining the changing paradigm in higher education with an original perspective. In this study, the basic dimensions and structural features of a new model design in higher education developed by the Board were explained. In the development process of the Interdisciplinary Digital Model, institutional, academic, scientific, economic, legal, social and communicative dimensions of higher education system were examined. The necessities that the new model should have for each dimension, the limitations created by the higher education system and its applications, and the recommendations regarding the things to overcome these limitations and ensure transformation were explained. Afterwards, the Interdisciplinary Digital Model, its basic foundations and qualifications; undergraduate education process, undergraduate curriculum structure, and department determination process were explained. This model can be applied across a higher education institution or at the faculty level. Higher education institutions have the responsibility to catch the future in the present. For this responsibility, Interdisciplinary Digital Model, explained in detail in this study and developed with a holistic approach, can be recommended.

Keywords: Digitalization, Higher Education, Interdisciplinarity, Interdisciplinary Digital Model, Model Design in Higher Education.

Giriş

Yirmibirinci yüzyılın ilk yıllarından bu yana yükseköğretim ile ilgili yapılan bilimsel araştırmaların, ulusal/uluslararası düzeyde etkin kurum/kuruluşlar tarafından hazırlanan raporların, ilgili diğer çalışmaların neredeyse tamamında *yükseköğretimin geleceğine* odaklanılmaktadır. Ancak yükseköğretimin geleceğine ilişkin yapılan öngörüler, olası senaryolar, eğilimler günümüzde hiç olmadığı kadar hızlı bir şekilde yaşanmaya başlanmıştır. Yaklaşık 2.500 yıllık geçmişe sahip olan yükseköğretim kurumları bu süreç içeri-

sinde özellikle kendisinden beklenen görevler açısından önemli dönüşümler geçirmiştir. Yükseköğretim kurumları; tarihi süreç içerisinde öncelikle geçmişten gelen bilgilerin öğrencilere aktarıldığı bir kurum (birinci evre) iken zaman içerisinde bilginin korunması/aktarılması kadar üretilmesi (Antalyalı, 2007) sorumluluğa sahip eğitim ve araştırma merkezi (ikinci evre-Humboldt ünivesitesi) niteliği kazanmıştır. Her ne kadar günümüzde yükseköğretim kurumları, eğitim, araştırma ve topluma hizmet olan temel görevlerini sürdürmeye devam etse de onların içinde buldukları süreçte farklılaşıp yeni yapılarla dönüşerek bir sonraki evreye geçişi beklenmektedir. Bu yeni evrede yükseköğretim kurumlarının; doğayı keşfetme yerine değer yaratma rolüne; tek bir bilim dalı etrafında bilgi üretme yerine disiplinlerarası yönetime; bilim insanları yerine girişimci yetiştiren bir eğitim sistemine; ulusal yerine küresel bir yönelime ve akademisyenlerden oluşan bir yönetim yerine profesyonel bir yönetime sahip olması gerekmektedir (Wissema, 2009). Bu üçüncü evrede yenilik oluşturma, bunu aktarma ve uygulama merkezi olarak (Skribans, Lektuers ve Merkuryev, 2013) işlev gösteren yükseköğretim kurumlarının; üçüncü nesil üniversiteler (Wissema, 2009), üniversite 4.0 (Lapteva ve Efimov, 2016), girişimci üniversite (Etzkowitz, 2008) gibi farklı modellere dönüşmesi beklenmektedir. Dönüşümünü tamamlayan yükseköğretim kurumlarının ise;

- Bilgi üretimi anlayışında yaşanan değişimleri yakalayabilmesi,
- Öğrenme ve öğretme faaliyetlerinde reformlar gerçekleştirmesi,
- Karmaşık sorunlara çözüm getirecek ve öğrencilere gerçek yaşam tecrübeleri kazandıracak şekilde disiplinlerarası eğitim yaklaşımlarını benimsemesi,
- Araştırmalarını bireysel/toplumsal/evrensel ihtiyaçlara cevap verici nitelikte gerçekleştirmesi,
- Mezunlarının iş bulma yeterliliklerini geliştirmesi,
- Dijital dönüşüme katkı sağlaması,
- Ulusal/uluslararası dış paydaşlarla ortaklıklar kurması,
- Kendi sermayesini oluşturması beklenmektedir (Etzkowitz, 2008; Gibb, Hofer ve Klofsten, 2018; Wissema, 2009).

Gerek yabancı gerekse de yerli yükseköğretim kurumlarının bazıları dönüşüm sürecinde bu bir sonraki evreye geçişi gerçekleştirebilmiş, bazıları ise henüz bu dönüşümü tamamlayamamıştır. Türk yükseköğretim kurumlarının bu bir sonraki evreye geçişi pek çok araştırmacının (Ökmen ve Bal, 2013; Özdemir, Boyacı, Kılınc ve Koşar, 2019; Tosun, 2020; Yıldırım ve Aşkun, 2012) yanı sıra ulusal kurum/kuruluşların da gündemindedir. Örneğin; Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) öncülüğünde oluşturulan "Girişimci ve Yenilikçi Üniversite Endeksi" temel alınarak yükseköğretim kurumları; 2012 yılından bu yana bilimsel/teknolojik yetkinliğe sahip olma, bu yetkinliği yerel/ulusal /uluslararası yenilik aktörleriyle kurduğu iş birliği ve etkileşim yolu ile üniversite ekosisteminin yararına sunabilme yeterliliklerine göre değerlendirilmektedir. 2020 yılı değerlendirme sonuçlarına göre Türkiye’de mevcut 203 üniversite arasından

öğretim üyesi sayısı 50'nin üzerindeki 185 üniversitenin dâhil edildiği bu endekste yalnızca 18 üniversite 100 üzerinden 50 puanı geçebilmiştir (TÜBİTAK, 2020). Bu durum beklentilerin oldukça altındadır.

Bir taraftan yükseköğretim kurumlarının üzerinde olan bu dönüşüm baskısı diğer taraftan ise mevcut durumda bile kendisinden beklenen görevleri yerine getirmede yaşanan sorunlara ilişkin eleştiriler süregelmektedir. Örneğin; yükseköğretim kurumları, üç temel görevinden nitelikli eğitim verme görevine ilişkin, mezunlarına üst düzey becerileri kazandırmada (Çakır, 2013; Akkuş Çakır ve Senemoğlu, 2016); onları mesleki yaşama hazırlamada (Tosun ve Yorulmaz, 2017; Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD], 2016) beklenen düzeyde değildir. Ayrıca araştırma yapma ve topluma hizmet etme görevine ilişkin de sorunlar yaşanmaktadır (Acar, 2012; Erkut, 2015; Karataş ve Güçlü, 2017; Tamtekin-Aydın, 2017; Watson, 2008).

Gerek yükseköğretim kurumlarının artan sorumlulukları gerekse de süregelen sorunları yükseköğretimde yeniden yapılanmayı zorunlu kılmaktadır. Ulusal düzeyde hazırlanan pek çok araştırma ve raporda da dolaylı ve/veya doğrudan vurgulandığı gibi – diğer yükseköğretim sistemleri için olduğu gibi- Türk yükseköğretim sistemi için de yeniden yapılanma acil bir ihtiyaçtır (Acar, 2012; Şimşek ve Adıgüzel, 2012; Yükseköğretim Kurulu [YÖK], 2020). Aksi takdirde değişimin öncüsü ve güçlü bir aktörü olma fırsatı kaçırılacaktır.

Türk yükseköğretim sisteminde, yükseköğretimde beklenen yeni yapılanmayı oluşturmak/sürdürmek için; bireyin, toplumun, coğrafyanın hassasiyetlerini/ihtiyaçlarını merkeze alarak evrensel ve milli nitelik taşıyan yeni bir modele geçiş sağlanmalıdır. Yeni modelin yapılandırılmasında “tek” bir geçerli yaklaşım yoktur (Gibb, Hofer ve Klofsten, 2018). Örneğin, Salmi'nin (2009) geliştirdiği dünya çapında üniversite modelindeki Hibrid Formül Yaklaşımına (Hybrid Formula Approach) uygun olarak mevcut bazı yükseköğretim kurumlarının çeşitli öncelikleri/ihtiyaçları/amaçları merkeze kendilerini yeniden yapılandıkları veya Yeni Bir Başlangıç Yaklaşımına (Clean State Approach) uygun olarak özgün yapılanmalarla yeni yükseköğretim kurumlarının ortaya çıktığı görülmektedir. Türk yükseköğretim sisteminde ise Yeni Bir Başlangıç Yaklaşımına uygun olarak Sabancı, Koç gibi vakıf üniversiteleri uzun ve sistematik bir yapılanma süreci sonunda kurulmuş (Sabancı, 2020) ve iddialarına uygun şekilde uluslararası başarı sıralamalarında üst sıralarda yer almaktadır. Öte yandan daha uzun bir geçmişe sahip olan Boğaziçi, ODTÜ, Hacettepe gibi kurumların ise Hibrid Formül Yaklaşımına uygun şekilde kendilerini sürekli yeniden yapılandırarak dünya çapında üniversite idealine ulaşmış oldukları ifade edilebilir. Ayrıca Türk yükseköğretim sisteminde yeni kurulan bazı yükseköğretim kurumları da dünya çapında üniversite idealine ulaşmak için çeşitli reformlar gerçekleştirmektedir. Bunlardan biri 2018 yılında kurulan Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesidir (AHBVU). 1934 yılına dayanan köklü bir geleneği yenilikçi fikirlerle, nitelikli akademisyenleri başarılı öğrencilerle, sosyal bilimlerdeki kuramsal bilgiyi pratikle buluşturmayı ve sosyal bilimlerin-sanat alanında öncü olmayı hedefleyen (AHBVU,

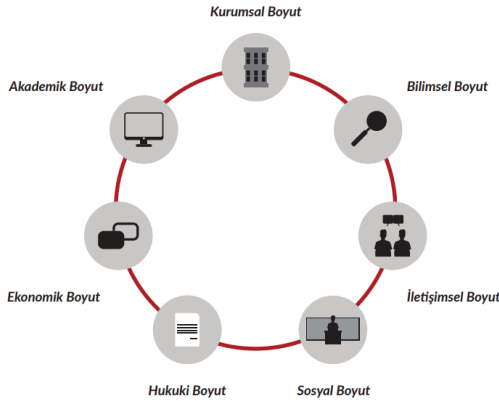
2020) üniversitede yeniden yapılanma için bazı önemli adımlar atılmıştır. Bu adımlardan biri, yükseköğretimde değişen paradigmayı özgün bir bakış açısıyla inceleyerek değişim odaklı çalışmalar yapmak amacıyla kurulan Üniversite Tasarımı Girişimi Kuruludur (UTGK). Bir rektör danışmanının ve kurumun dört farklı biriminden öğretim elemanlarının (üç profesör, bir doçent ve bir doktor) yer aldığı UTGK ana komisyonu tarafından yükseköğretimde yenilik/dönüşüm çalışmaları gerçekleştirilmektedir. Bu çalışmada, UTGK ana komisyonu tarafından geliştirilen ve kurumun tüm birimlerinin temsil edildiği alt komisyonlarda tartışılan yükseköğretimde yeni bir model tasarımının temel boyutları ve yapısal özellikleri açıklanmaktadır¹.

Çalışma Etiği

Bu çalışma, bilimsel etik ilke ve kurallara uyularak akademik bir dille hazırlanmıştır. Çalışmada yapılan atıflar doğru ve eksiksiz bir biçimde gösterilmiştir.

1. Yükseköğretimde Yeni Model Tasarımında Temel Boyutlar

Yükseköğretimde yeni bir modelin geliştirilme sürecinde; genel, yerel, özel şartlar dikkate alınarak yeni modelin sahip olması gereken *zorunluluklar*, yükseköğretim sisteminin/uygulamalarının meydana getirdiği *sınırlılıklar* ve bu sınırlılıkları aşarak dönüşümü sağlamak için yapılması gerekenlere ilişkin *öneriler* belirlenmiştir. Yükseköğretimde yeni model tasarımı geliştirilirken yeni modelin kurumsal, bilimsel, akademik, ekonomik, sosyal, iletişimsel ve hukuki boyutları ayrıntılı şekilde incelenmiştir.

Şekil 1. Yükseköğretimde yeni model tasarımının boyutları.

1) UTGK'nın kuruluşuna ve bu çalışmanın yapılmasına liderlik eden AHBVU Rektörü Prof. Dr. Yusuf TEKİN'e; ana komisyonda yer alarak modelin çeşitli boyutlarında katkılar sunan Prof. Dr. Cem Yaşın'a (bilimsel boyut); Prof. Dr. Abdurreşit Celil Karluk'a (sosyal boyut); Prof. Dr. Mehmet Baş'a (ekonomik boyut); Doç. Dr. Kurtuluş Özgen'e (iletişim boyutu) ve tüm alt komisyon üyelerine teşekkürlerimizi sunarız.

1.1. Yükseköğretimde yeni model tasarımının kurumsal boyutu

Fazlasıyla yerleşmiş bir yapıya sahip olan yükseköğretimde değişim yapmak oldukça zordur (Dunagan, 2017). Bu yüzden ilk adımda muhtemel direnci olumlu enerjiye dönüştürebilecek şekilde tedbirler alınmalıdır. Bunun için de değişimin gerçekleştirilmek istendiği bağlamın tüm öncelikleri, kaynakları, görevleri; kurumun güçlü ve zayıf yanları belirlenmelidir (Johnson, Christensen ve Kagermann, 2008). Tüm bu etmenler göz önünde bulundurularak yükseköğretim kurumunun hedeflediği yeni modeli uygulamaya geçirme sürecinde mevcut durumunu açıklayan, gerçekleştirilen ve hedeflenen faaliyetlere ilişkin karar/eylem planlarının yer aldığı (Bryson, 1995) bir stratejik plan hazırlanmalıdır. Tüm akademik personel ile öğrencilerin yükseköğretimde oluşturulacak yeni model anlayışına uygun öğretim/araştırma faaliyetlerini destekleyen/teşvik eden bir yapıyı oluşturulması, modelin uygulanmasına ilişkin iç kontrol standartlarının belirlenmesi ve bir eylem planının hazırlanması, yeni modelin uygulanmasını öncelikli hale getirecek şekilde üniversitenin insan, mali, menkul-gayrimenkul kaynaklarının yönetimi ile ilgili çerçevelerin hazırlanması, yeni modelin uygulanmasına ilişkin kurumsal iç/dış değerlendirme sürecine yönelik planlamaların yapılması, sonuçların hesap verilebilirlik ve sorumluluk ilkesine dayalı olarak tüm iç/dış paydaşlarla düzenli bir şekilde paylaşımı gibi konular stratejik plan kapsamına dâhil edilmelidir. Son olarak, tüm bu süreçler ile aşağıda diğer boyutlar altında açıklanacak işlemlerin gerçekleştirilebilmesi için güçlü bir liderlik ve cesur bir vizyon göstererek üniversite yönetiminin değişime inanması, süreçte sorumluluk üstlenmesi başarıya giden yolda mihenk taşıdır.

1.2. Yükseköğretimde yeni model tasarımının bilimsel boyutu

Ortaya çıkışından beri bir bütün olarak ele alınan bilgi; bireylerin ayırma, sınıflama ve kavramsallaştırma eğilimi, biriken bilgiden en üst düzeyde faydalanma isteği (Boisot, 1972), ülkelerin ekonomik kalkınmasına katkı sağlayacak belirli bir alanda uzmanlaşmış vatandaşlar yetiştirme hedefi (Aram, 2004) gibi nedenlerle zaman içerisinde farklı disiplinlerin ortaya çıkışı ile ayrılmıştır. Disiplin temelli bu anlayış, yaygınlıkla kabul görmüş ve özellikle yükseköğretim kurumlarında da buna uygun yapılanmalar oluşmuştur. Ancak disiplinler ayrışma zaman içerisinde sorgulanmaya başlanmış ve bazı toplumsal, siyasal, ekonomik nedenlerden dolayı disiplinler bakış açısından uzaklaşmıştır. Bu nedenlerden bazıları;

- Ülkelerin ekonomik gelişmelerine katkı sağlayan özellikle bilgi ve iletişim teknolojileri, nanoteknoloji gibi teknolojik gelişmelerin disiplinlerarası çalışmalarla gerçekleştirilebilmesi (Hacklin ve Wallin, 2013),
- Bilginin disiplinler ayrışmasının yaratıcılık (inovasyon) önünde bir engel olduğu düşüncesinin kabul görmesi (Goktan ve Miles, 2011; Fleming ve Sorenson, 2004),

- Kendi disiplinlerinde çok yeterli ancak diğer disiplinler hakkında çok az bilgiye sahip olan uzmanların kendilerinden beklenen çalışmaları gerçekleştirememesi (Becker ve Murphy, 1992),
- Soğuk Savaş'ın ardından araştırma nesnesi ve amacı gereği farklı disiplinlerin bir araya geldiği yeni alanların klasik disiplinlere alternatif yaratmasıdır (Anderson, 2017).

Özellikle 1960'lardan sonra disiplinlerarasındaki entelektüel sınırlar gittikçe belirsiz bir hal almaya başlamış, ancak yükseköğretimin kurumsal yapılanması açısından bu belirsizleşmeye görece bir direnç gözlenmiştir (Wallerstein, 2004). Yükseköğretim kurumlarının pek çoğu da halen bu yıpranmış yapılanmayı koruma eğilimini sürdürmektedir. Şüphesiz ayrıştırılmış bilginin tekrar bütünleştirilmesi zordur (Grant, 1996), ancak bu zorluğun üstesinden gelmek 21. yüzyılda yükseköğretim kurumlarının asli görevlerinden biridir. Bu nedenle yükseköğretimde oluşturulacak yeni modelde bilgi bir bütün olarak kabul edilmeli ve buna uygun araştırma/egitim anlayışı geliştirilmelidir.

1.3. Yükseköğretimde yeni model tasarımının akademik boyutu

Değişimin/dönüşümün merkezinde yer alan yükseköğretim kurumları, mevcut sorunlara çözüm bulma ve yıkıcı yenilikleri kendisine uyumlu hale getirerek bunu avantaja dönüştürme işi için öncelikle eğitim görevinin niteliğini artırma üzerine çalışmalıdır. Son çeyrekte yükseköğretim kurumlarında yapılan reform çalışmalarında ulaşılan tartışmasız ortak sonuçlardan biri yükseköğretimde programların, tek disiplinli yapıdan uzaklaştırılarak, *disiplinlerarası* nitelik kazandırılması gerektiğidir (Hadorn, Bradley, Pohl, Ristve Wisemann, 2006; Holley, 2017; Jacob, 2015; Lindvig, Lyall ve Meagher, 2019). Çünkü mevcut haliyle pek çok yükseköğretim kurumu, tek bir disiplin sınırları içerisinde yapılan eğitim/araştırma faaliyetleriyle bilgi üretme, sorunsuz sistemler oluşturma, mevcut sorunları çözme gibi kendilerinden beklenen görevleri yerine getirememektedir. Ayrıca mesleki ve günlük yaşamda olduğu gibi akademide de disiplinlerin bir bütün haline getirilmesi gereği açıktır. Yükseköğretimde akademik reformlar gerçekleştirilirken tartışılması gereken şey ise disiplinlerarası yaklaşımının en etkili şekilde nasıl uygulanacağıdır (Rhoten, Boix Mansilla, Chunve Klein, 2007). Yükseköğretim kurumlarında disiplinlerarası yaklaşım; disiplinlerarası üniversiteler, lisans programları, çekirdek program, disiplinlerarası dersler, derslerden bağımsız disiplinlerarası çalışmalar, disiplinlerarası lisansüstü programlar gibi farklı şekillerde uygulanmaktadır (Klein, 1990). Ancak yükseköğretimde yeni model gereksiniminin karşılanabilmesi için disiplinlerarası anlayış; tek bir ders ya da lisansüstü düzeydeki sınırlı uygulamalardan öteye geçirilmeli ve kurum genelinde hâkim olmalıdır.

Hem disiplinlerarası anlayışı uygulamaya geçirmek hem de topluma hizmet, ekonomiye katkı sağlama, paydaşlarla işbirliği yapma gibi görevleri yerine getirmek amacıyla yükseköğretim kurumlarında gerçekleştirilen bir diğer reform ise *proje* temelli uygulamalardır (Reichert, 2019). 20. yüzyılda bir öğretim yöntemi olarak uygulanan projeler, 21.

yüzyılda yükseköğretimde bir eğitim felsefesi ve program tasarımı olarak kullanılmaya başlanmıştır (Korkmaz, 2019). Yükseköğretimde tüm eğitim programı genelinde uygulanan disiplinlerarası nitelikteki projeler ile öğrencilerin disiplinlerarası gruplar halinde çalışması; bireysel, toplumsal ve evrensel nitelikteki gerçek yaşam problemlerinin çözümüne odaklanması; günümüzde ve gelecekte bireylerin sahip olması beklenen becerileri kazanması, disiplinlerarası araştırmalar gerçekleştirmesi, öğrencilerin bilimsel araştırma ve öğrenme sürecine etkin bir şekilde katılımının sağlanması, işbirlikçi öğrenmenin desteklenmesi mümkün hale gelmektedir (Kalaycı, 2005). Bu nedenlerle yükseköğretimde yeni model tasarlanırken özellikle disiplinlerarası nitelik gösteren projelere tüm eğitim sürecinde yer verilmelidir.

Yükseköğretim kurumlarında yapılan reform çalışmalarında dijital olanaklardan en üst düzeyde faydalanılması da vurgulanmaktadır (Reichert, 2019). Yapay zekâ, gelecek nesil dijital öğrenme ortamı, artırılmış ve sanal gerçeklik, yoğunlaşan çevrimiçi öğrenme, uyarlanabilir (adaptive) öğrenme teknolojileri, mobil öğrenme gibi dijital teknolojilerin yükseköğretimde öğrenme-öğretme süreçlerini şekillendirmesi beklenmektedir (European Commission [EC], 2014; 2019; New Media Consortium [NMC], 2018;2019;2020; YÖK, 2019). Yükseköğretim kurumları, öğrencilerine sağladıkları öğrenme-araştırma olanaklarını bu teknolojilerle desteklemeli, onların bunlardan en üst düzeyde faydalanmasını sağlamalıdır. Öğrencilerin dijital okuryazarlık düzeylerini artırmak ve dijital olanaklardan faydalanmasını sağlamak çok önemlidir. Ancak bu, yükseköğretim kurumlarının nihai hedeflerinden olan değişimin öncüsü olma hedefine ulaşmada tek başına yeterli olmayacaktır. Öğrencilere ve öğretim elemanlarına sunulacak fırsatlarla dijital teknolojilere yenilerini ekleme görevini yerine getirmeleri sağlanmalıdır. Kısacası, yükseköğretimde tasarlanacak yeni model; dijital dönüşümü nasıl yöneteceğini, kontrol edeceğini ve buna katkı sağlayacağını bilen öğrenciler/ öğretim elemanları yetişmesine uygun bir yapıya sahip olmalıdır.

Son olarak, yükseköğretimde değişen öğrenci profili, uzaktan eğitim teknolojilerinin gelişimi/yaygınlaşması, öğrenme kaynaklarının fazlalaşması/çeşitlenmesi, özellikle yetişkin öğrencilerin akademik, kişisel, mesleki ihtiyaçlarının farklılaşmasına –bireyselleşmesine- neden olmakta ve bu nedenle yükseköğretimde bireyselleştirilmiş öğrenmenin önemi artmaktadır (Aktan, 2007; EC, 2014; EDUCAUSE, 2017). Bireyselleştirilmiş öğrenme olanakları ile öğrenciler kendilerine sunulan eğitimin “tüketicisi” değil (Bates, 2014) planlayıcısı rolünü üstlenmektedir. Bu sayede öğrenme sürecinde ulaşmak istedikleri nokta aynı olsa dahi öğrencilerin kendi bireysel öğrenme ihtiyaçlarına/isteklerine uygun olarak belirlenen hızda ve şekilde ilerlemesine olanak sağlanmaktadır (Kuznetsova ve Régnier, 2014). Bu da öğrencilerin her birinin farklılaşan öğrenme ihtiyaçlarının karşılanmasını (Fullan, 2009) ve bireysel öğrenmelerine değer verilip desteklenmesini (Bartle, 2015) sağlayarak pek çok yükseköğretim kurumundan beklenen öğrenmede esnekliği mümkün hale getirmektedir. Yükseköğretimde öğrenme-öğretme sürecinin niteliğini artırmak için bireyselleştirilmiş öğrenme olanaklarına da yeni model tasarımında yer verilmelidir.

1.4. Yükseköğretimde yeni model tasarımının ekonomik boyutu

Yükseköğretim sistemleri, klasik olarak, yükseköğretim bütçe kaynakları, üniversite-sanayi işbirliği ve özel kaynaklar (öğrenim bedeli, bağış) ile finanse edilmektedir (Giray ve Bodur, 2020). Dünya genelinde çok sayıda ülkede olduğu gibi Türk yükseköğretim sisteminde de yükseköğretim hizmetinin sunumu ve finansmanı büyük ölçüde devlet tarafından karşılanmaktadır. Ancak pek çok ülke için geçerli olan ekonomideki durgunluk ya da kamu kaynaklarının beklenen düzeyde olmaması yükseköğretim kurumlarının, yeni kaynaklar bulmak ya da ihmal edilen kaynakları geliştirmek zorunda kalmalarına neden olmaktadır (Chevaillier ve Eicher, 2011).

21. yüzyılın ilk yıllarından bu yana özellikle Avrupa ve Amerika'da belli başlı yükseköğretim kurumlarının kendi finansman kaynaklarını çeşitlendirdiği ve kamuya olan bağımlılıklarını azalttığı görülmektedir (Clark, 1998). Öte yandan pek çok yükseköğretim kurumunun öz gelirlerinin de beklenen düzeyde olmadığı ifade edilebilir (Uslu ve Ertaş, 2018). Bu nedenlerle yükseköğretimde yeni oluşturulacak modelin, öz gelir kaynaklarını çeşitlendirmesi gerekmektedir. Bu yeni gelir kaynakları; bölgesel kalkınma ajanslarıyla, büyük/küçük/orta ölçekli şirketlerle, kuruluş aşamasındaki (spin-off) şirketlerle ve mesleki kuruluşlarla gerçekleştirilen projeler ya da bunlar tarafından sağlanan fonlar; büyük ve küçük ölçekli yardım/ hayır kuruluşlarının, mezunların, gönüllü destekçilerin yaptığı bağışlar; özellikle yabancı öğrencilerin, lisansüstü öğrencilerin, üniversitede düzenlenen sertifika programlarına katılan öğrencilerin kayıt ücretleri; kampüslerde gerçekleşen faaliyetlerden ve patentli/lisanslı ürünlerden elde edilen ücretler olarak sıralanabilir (Clark, 2004). Yükseköğretimde oluşturulacak yeni model, devlet tarafından sağlanan kaynakların yanı sıra Clark (2004) tarafından sıralanan bu yeni gelir kaynaklarından da faydalanmalıdır.

1.5. Yükseköğretimde yeni model tasarımının sosyal boyutu

Yükseköğretimde sosyal boyut kavramı, 2001 yılında Prag'da gerçekleştirilen ilk Bologna Bakanlar Konferansı'ndan itibaren dikkat çekmeye başlamıştır. Bu kavramın temel unsurları şu şekilde sıralanabilir: Yükseköğretime erişimde eşit fırsatlar sunmak, toplumların sosyal/kültürel/ekonomik gelişimlerini desteklemek, Avrupa yükseköğretiminin niteliğini ve çekiciliğini artırmak, öğrencilere uygun çalışma/yaşam şartları sağlamak, yükseköğretime erişimi artırmak için öğrencilere rehberlik ve danışmanlık hizmetleri sunmak, dezavantajlı öğrencileri devlet tarafından desteklenmesini sağlamak, yükseköğretime erişimde ve yükseköğretim içerisinde esnek öğrenme olanakları sunmak, öğrencilerin yükseköğretim yönetimine katılımını sağlamaktır (YÖK, 2020a). Bu unsurlar dikkate alındığında yükseköğretim sistemi genelinde atılması gereken adımlara odaklanıldığı görülmektedir. Öte yandan kurum düzeyinde ise öğrencilerin eğitim-öğretim sürecini başarıyla tamamlaması için gerekli fiziksel koşulların ve danışmanlık hizmetlerinin sağlanması sosyal boyut kapsamında yer almaktadır (Önderoğlu, 2009). Bu açıdan yükseköğretimde oluşturulacak yeni modelde, öğrencilere akademik başarı, kariyer planlama, psikolojik destek gibi konularda danışmanlık hizmetleri sağlanmalıdır.

Ayrıca yükseköğretimde yeni model tasarımında, yükseköğretimin temel görevlerinden olan topluma hizmet görevi de etkili bir biçimde yerine getirilmelidir. Bunun için yükseköğretim kurumları; bilgi üretimi, paylaşımı ve kullanımı sürecinde şehirle/toplumla beraber hareket eden bir yaklaşım sergilemelidir. Kavak (2019), ulusal, bölgesel, yerel önceliklere, öncelikli alanlara (tarım, turizm gibi) odaklanılarak yükseköğretim kurumları tarafından toplumsal katkı politikasının belirlenmesini önermektedir. Bu doğrultuda yükseköğretimde yeni model; yerel yönetimlerle, derneklerle ve sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği içerisinde olmalıdır. Bu açıdan yükseköğretimde oluşturulacak yeni model ancak “insan için insanla” yaklaşımını benimseyerek hedeflerine ulaşabilir.

1.6. Yükseköğretimde yeni model tasarımının iletişimsel boyutu

Yükseköğretimde etkili iletişim sistemi tüm iç ve dış paydaşları kapsayacak şekilde düzenlenmelidir. Kurumun iç paydaşlarıyla iletişimi; çalışanların eğitilmesini, onların kurumsal politikaları, değerleri, kültürü benimsemesini, kurumun amaçları doğrultusunda sosyalleşmesini, kurum içi motivasyonun/iş doyumunun artırılarak verimliliğin teşvik edilmesini sağlama ve örgütün dış çevresine de kurumla ilgili bilgi alabilecekleri bir temel kaynak sunma işlevlerini (Ural, 2001) yerine getirmektedir. Yükseköğretim kurumları, kurum ile ilgili bilgileri, gelişmeleri “kurumun iç ve dış çevresine iletmeleri” (Gürüz ve Gürel, 2006) sürecinde klasik olarak kullandıkları kanalları dijital teknolojilerle geliştirmelidir. Yalnızca yedi yıl öncesinde yapılan bir analizde yükseköğretimde kullanılan iletişim kanalları; yüzyüze iletişim, elektronik posta, telefon görüşmeleri ve elle yazılmış belgeler olarak sıralanmışken (Howard, 2014), günümüzde sanal rehberlerin (virtual agents: yapay zekâ ve insanların iletişimine dayalı sanal rehberler), sosyal botların (socialbots: sosyal medya mesajlarını düzenleyen sistemler), dil yazılımlarının (language-generation software: yapılandırılmış dili doğal dile çeviren yazılımlar) (Guzman ve Levis, 2019) kullanılması beklenmektedir. Yükseköğretimde oluşturulacak yeni model, bu beklentilere karşılık verecek şekilde dijital iletişim teknolojilerinden faydalanmalıdır. Ayrıca yükseköğretimde değişim yaratmada en etkili yöntemlerden biri etkili iletişimdir. Bu nedenle yükseköğretimde yeni model oluşturulurken hem modelin iç-dış paydaşlara tanıtılması hem de kabulünün sağlanmasında iletişim kaynaklarının doğru kullanılması/yapılandırılması çok önemlidir (İlhan, 2018).

1.7. Yükseköğretimde yeni model tasarımının hukuki boyutu

1982 Anayasası'nın 131. Maddesi ile “Yükseköğretim kurumlarının öğretimini planlamak, düzenlemek, yönetmek, denetlemek, yükseköğretim kurumlarındaki eğitim-öğretim ve bilimsel araştırma faaliyetlerini yönlendirmek bu kurumların kanunda belirtilen amaç ve ilkeler doğrultusunda kurulmasını, geliştirmesini ve üniversitelere tahsis edilen kaynakların etkili bir biçimde kullanılmasını sağlamak ve öğretim elemanlarının yetiştirilmesi için planlama yapmak maksadıyla” Yükseköğretim Kurulu (YÖK) kurulmuştur. YÖK'ün sahip olduğu bu geniş yetki; yükseköğretim kurumlarının yapmayı planladıkları

sınırlı ya da kapsamlı tüm değişikliklerde bu kurumdan onay almasını zorunlu kılmaktadır. Yükseköğretimde yeni bir model tasarımı yapılırken bu zorunluluk göz önünde bulundurularak YÖK ile resmi süreçler de başlatılmalıdır. Öte yandan, YÖK uzun zamandır sıklıkla eleştirilmekte ve yeniden yapılandırılmasına ilişkin çalışmalar yapılmaktadır (Gür ve Çelik, 2011). YÖK'ün 2020 yılı projelerine ilişkin yapılan açıklamada; amaç, yöntem ve anlayış açısından kendini değiştiren “Yeni YÖK'ün Türk yükseköğretim sistemini değiştirdiği” belirtilmiştir. Bunu destekler nitelikte “Yeni YÖK'ün sürdürdüğü yetki devri kapsamında, Eğitim/Eğitim Bilimleri Fakültelerindeki öğretmenlik lisans programlarındaki derslerin, müfredatların ve kredilerin belirlenmesine ilişkin yetki bütünüyle üniversitelere devredildi.” açıklaması yapılmıştır (YÖK, 2020b). Bu değişim vurgusunun, yükseköğretimde yeni model tasarımı yapılırken YÖK ile gerçekleştirilmesi gereken iletişim kurma ve onay almaya ilişkin süreçleri kolaylaştırması umulmaktadır.

Yukarıda ayrıntılarıyla açıklanan boyutlardaki gelişmeler, yükseköğretim sistemini yapılandıran/değiştiren birer olgu olarak incelenmiş; dünyada değişen yükseköğretim paradigması ve bireyin, toplumun, coğrafyanın hassasiyetleri/ihtiyaçları merkeze alınarak yükseköğretimde yeni bir model tasarlanmıştır. Bu model, yükseköğretim kurumlarında fakülte veya kurum düzeyinde uygulanabilir. Aşağıdaki bilgiler, modelin fakülte düzeyinde uygulanmasına ilişkin açıklamaları kapsamaktadır.

2. Disiplinlerarası Dijital Model (DDM): Dijital Evrende İnsan İçin Disiplinlerarasılık²

Teknoloji ve insan birlikteliğinin yaşandığı dijital evrende insan odaklı bir yaklaşımla disiplinlerarası yaklaşımı temel alan bu modelin iki ana dayanağı vardır:

2.1. Yükseköğretimde disiplinlerarası eğitim/araştırma gereksinimi

Günümüz yükseköğretim kurumlarında hâkim olan disiplin temelli bölüm yapılanmaları yükseköğretimde beklenen gelişimi-değişimi mümkün kılmamaktadır. Uluslararası/ulusal düzeyde yaşanan gelişmeler ve beklentiler disiplinlerarası yaklaşımı zorunlu hale getirmektedir. Bu gelişme/beklentilerden bazıları şunlardır:

- Toplumun her alanını etkileme gücüne sahip olan endüstri 4.0, beraberinde getirdiği teknolojik gelişmeler, mevcut/ yeni ortaya çıkacak olan mesleklerin başarıyla icra edilme zorunluluğu ve küresel sorunların çözümü için gerekli görülen bilgi/becerilerin öğrencilere kazandırılması gerekliliği,

- Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD), Avrupa Üniversiteler Birliği (EUA), Avrupa Komisyonu, Dünya Ekonomik Forumu tarafından hazırlanan raporlar ile ilgili alan yazında vurgulanan yükseköğretimde programların, tek disiplinli yapıdan

2) Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi tarafından bu modelin uygulamaya geçirileceği Dijital Kültür ve Beşeri Bilimler Fakültesi'nin kuruluşu için Yükseköğretim Kurulu'na başvuruda bulunulmuştur.

uzaklaştırılarak disiplinlerarası nitelik kazandırılması gerekliliği ve ülkemizin 2023 Vizyon belgesinde de daha fazla üniversitenin başarı sıralamalarında üst sıralarda yer almasını sağlama hedefinin yer alması,

- YÖK tarafından hazırlanan çeşitli raporlarda (Yükseköğretim Politikalarında Yeni YÖK, Geleceğin Meslekleri Çalışmaları, Yükseköğretimde İhtisaslaşma ve Misyon Farklılaşması Araştırma Üniversiteleri, Dijital Dönüşüm Projesi) akademik, sosyal ve özelikle mesleki başarı için öğrencilere yükseköğretimde disiplinlerarası eğitim/araştırma olanakları sunulmasının vurgulanmasıdır.

2.2. Yükseköğretimin dijital dönüşüme yön verme gereksinimi

İçinde bulunduğumuz fiziki evrene paralel olarak teknolojik gelişmeler aracılığıyla çok hızlı bir şekilde fiziki evrenin hemen hemen tüm boyutlarını kapsayacak şekilde oluşan dijital evrende yükseköğretim kurumlarının;

- Yaşamın her alanını etkileyen dijitalleşmenin sağladığı olanaklardan faydalanması ancak bu yapılanma sürecinde dijitalleşmeden yalnızca etkilenen olmaması; bunu nasıl yöneteceğini, kontrol edeceğini ve buna katkı sağlayacağını bilen bir yapıya dönüşerek belirleyici rol üstlenmesi,

- Eğitim-öğretim-araştırma-topluma hizmet süreçlerinde dijital araç-gereçlerden faydalanması, dijital yöntemler kullanması ve bunların gelişmesine katkı sağlaması,

- Dijital dönüşümün meslekler ve sektörler üzerindeki etkileri sonucunda ortaya çıkan yeni yetenek/becerileri, hem öğrencilerine hem de öğretim elemanlarına kazandırma ve onların bunları mesleki/günlük yaşama aktarabilmesi,

- Yalnızca endüstriyi değil toplumları da değiştiren dijitalleşmenin olanaklarından faydalanarak toplumsal sorunlara çözümler sunması ve toplumsal değişime yön vermesi beklenmektedir.

2.3. Disiplinlerarası dijital modelin temel nitelikleri

• DDM, tamamıyla disiplinlerarası öğrenme ve araştırma yaklaşımını merkeze almaktadır. Bu model; fakülte geneli disiplinlerarası dersler, disiplinlerarası nitelik gösteren bölümler/anabilim dalları, projeler ile öğrencilere disiplinlerarası öğrenme ve araştırma olanakları sunmaktadır.

• DDM, bölümlerin yapılanması gereği yalnızca dijital olanakları kullanan, öğrencilerinin dijital okuryazarlık düzeylerini artıran değil, aynı zamanda nitelikli eğitim sunma, bilgi/yenilik üretme görevlerini dijital temelli olarak gerçekleştiren bir yapı sunmaktadır.

• DDM, temel dayanakları ve yapılanması, öğrencilerin değişen profilleri, ilgi, istek ve ihtiyaçları göz önünde bulundurularak bireyselleştirilmiş öğrenmeye uygun olarak hazırlanmıştır. Ayrıca DDM, öğrencilerin lisans eğitimi sürecinde kendilerini keşfetmele-

rini sağlamak, bireysel özerkliklerini ve entelektüel gelişimlerini desteklemek amacıyla esnek bir yapı sunmaktadır.

• DDM, lisans eğitim sürecinin özgün yapısı sayesinde öğrencilerine hem bir diploma hem de bir sertifika ile mezun olma olanağı sunmaktadır.

• DDM, etkin bilgi üretimi, topluma hizmet ve çok yönlü/uzman insan kaynağı yetiştirme görevlerini en etkin şekilde gerçekleştirebilmesine olanak sağlamaktadır.

• DDM, bu görevlerini yerine getirirken öğrencilerine sağlayacağı tüm öğrenme, araştırma ve işbirliği içerisinde çalışma olanaklarını sektörle bağlantılı şekilde gerçekleştirecektir.

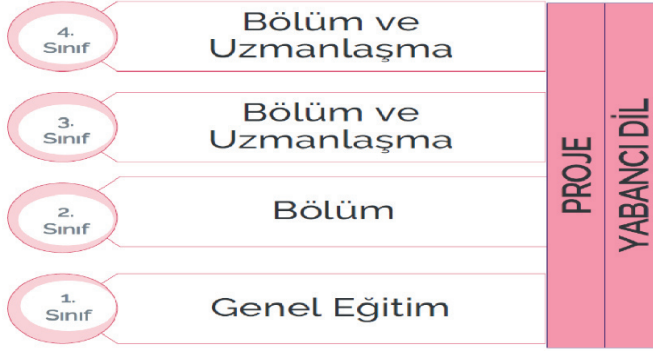
• DDM, yukarıda sıralanan tüm nitelikler dikkate alındığında yükseköğretim sistemi için değişim odaklı ve özgün bir yapı sunmaktadır.

Şekil 2. Disiplinlerarası Dijital Modelin temel nitelikleri.

2.4. Disiplinlerarası Dijital Modelin lisans eğitiminin yapısı

DDM'ye uygun lisans eğitim programı; genel eğitim, bölüm ve uzmanlaşma dersleri ile proje ve yabancı dil derslerinden oluşmaktadır.

Şekil 3. DDM'ye uygun lisans eğitiminin yapısı.

DDM'ye uygun lisans eğitimi; fakülte öğrencilerinin kayıtlı oldukları bölümlerinden bağımsız olarak, fakülte geneli ortak seçmeli derslerin sunulacağı genel eğitim ile başlamaktadır. Genel eğitim, öğrencilerin kendilerini, yakın ve uzak çevresini – toplumu, dünyayı keşfettiği - bir ilk yıl deneyimi olarak tasarlanmıştır. Öğrenciler, bu genel eğitim kapsamında kendilerine sunulacak olan disiplinlerarası nitelik gösteren dersleri almaktadır.

Öğrenciler; iki, üç ve dördüncü sınıflarda ise seçtikleri bölümün ortak derslerini alarak ilgili bölüm diploması ile mezun olmaktadır. Bu bölüm dersleri; bölüm içi zorunlu, seçmeli ve bölüm dışı seçmeli derslerden oluşmaktadır.

Öğrenciler bölüm ortak derslerinin yanı sıra ilgi, istek ve yetenekleri doğrultusunda, kendilerine sunulan rehberlik desteği ile bu bölüm ile ilişkili bir uzmanlaşma alanı tercih etmektedir. Öğrenciler, lisans eğitimlerinin üç ve dördüncü sınıflarında bu uzmanlaşma derslerini tamamlayarak bölüm diplomalarının yanı sıra uzmanlaşma alanlarını gösteren bir sertifika almaya hak kazanmaktadır.

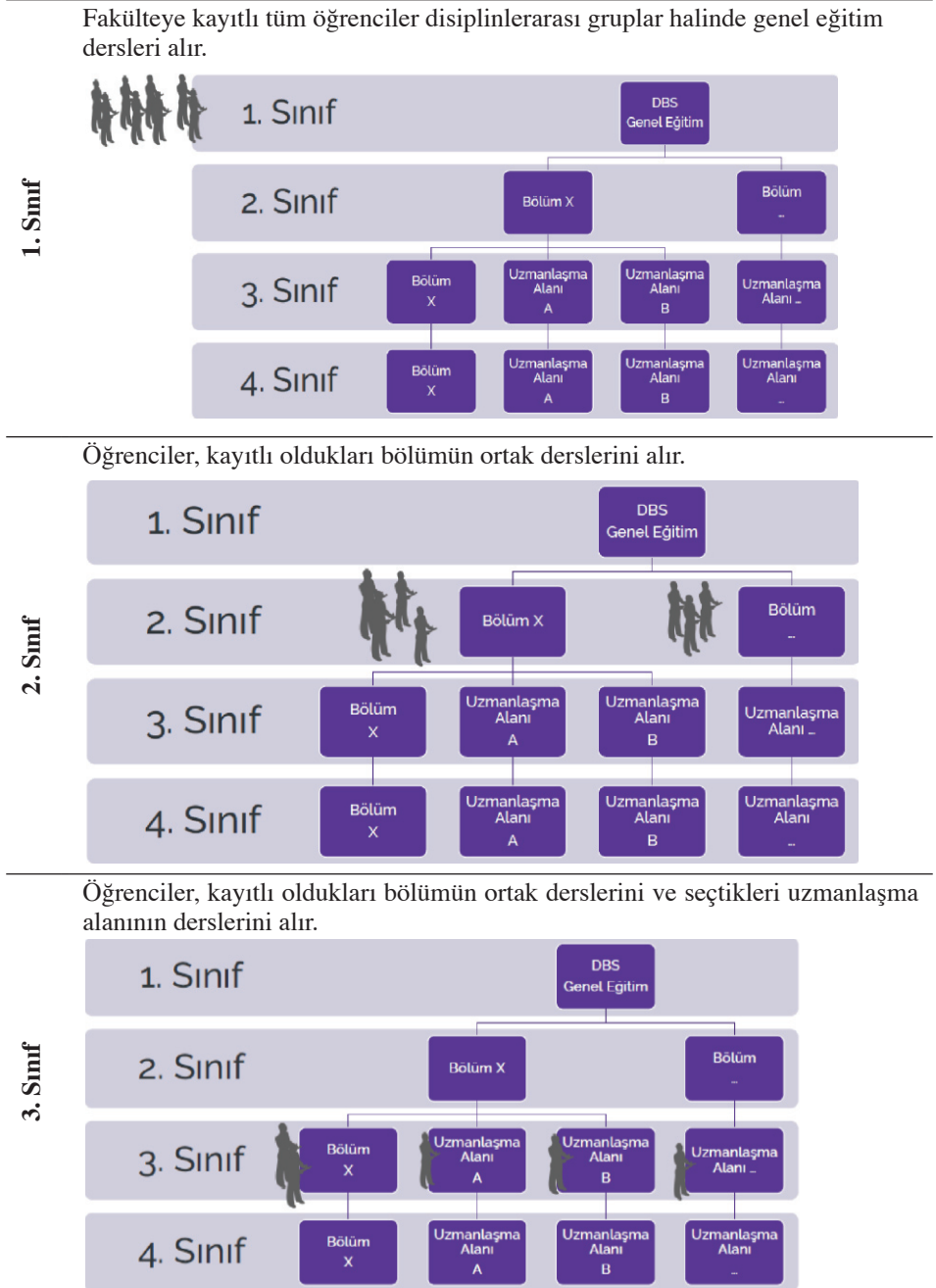
DDM'in bir diğer ayırt edici özelliği, öğrencilere disiplinlerarası araştırma becerileri kazandırmayı amaçlayan ve onlara disiplinlerarası uygulama olanağı sunan projelerdir. Öğrenciler; lisans eğitimleri süresinde disiplinlerarası gruplar halinde projeler gerçekleştirmektedir. Öğrenciler, ilk yılda kendilerine sunulan genel eğitim fırsatına uygun şekilde toplumsal, küresel sorunlara odaklanacakları, sonraki yıllarda ise yine disiplinlerarası nitelik gösteren ancak bölümleriyle ilişkilendirecekleri projeler gerçekleştirmektedir. Projeler, onlara hem uygulama hem de işbirliğine dayalı öğrenme deneyimi sunmaktadır.

DDM'ye uygun bir yapılanmada tüm lisans eğitimleri boyunca öğrencilere yabancı dil dersleri verilmektedir. Bu modelde öğrencilere temel yabancı dil bilgi/becerileri kazandırmayı amaçlayan ilk yıl genel yabancı dil, sonraki yıllarda ise öğrencilerin ihtiyaçları- ilgilerine göre özelleştirilecek olan içerik tabanlı yabancı dil dersleri sunulmaktadır.

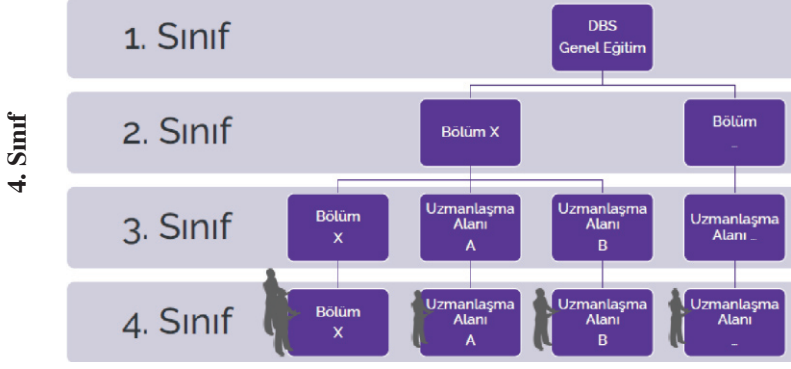
2.5. Disiplinlerarası Dijital Modele uygun lisans eğitim süreci

DDM'ye uygun lisans eğitim süreci, aşağıdaki tabloda açıklanmıştır.

Tablo 1. DDM'ye Uygun Lisans Eğitim Süreci

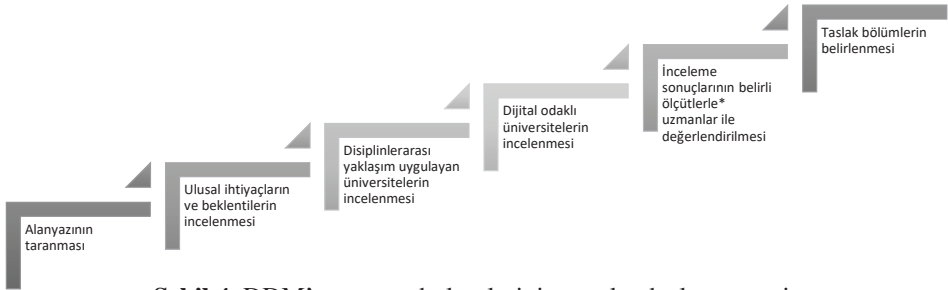
Öğrenciler, kayıtlı oldukları bölümün ortak derslerini ve seçtikleri uzmanlaşma alanının derslerini alır.

DDM, birinci sınıfta sunduğu genel eğitim ve bölümlerin disiplinlerarası nitelik göstermesinin sağlayacağı olanaklarla öğrencilere yatay geçiş kolaylığı sunmaktadır.

2.6. DDM'ye uygun bölümlerinin yapılandırılma süreci

DDM'ye uygun bölümlerin belirlenmesi, modelin özgünlük ve değişim odaklı olan kurucu bir tasarım sunması açısından büyük önem taşımaktadır. Bunun için bölümlerin belirlenmesi ve yapılandırılması sürecinde disiplinlerarası eğitim sunan başarılı yükseköğretim kurumlarının incelenmesi, ulusal ihtiyaç ve beklentilerin belirlenmesi, alanyazın ve güncel gelişmelerin taranmasını için gerekli çalışmalar yapılmalıdır. Bu kapsamlı çalışmalar sürecinde Şekil 4'de görülen akış izlenmelidir.

Şekil 4. DDM'ye uygun bölümlerinin yapılandırılma süreci.

DDM'ye uygun bölümlerin yapılandırılma sürecinde yapılan kaynak taramasının sonuçları (alanyazın tarama, raporların değerlendirme ve uygulamaların incelenme), belirli ölçütler temel alınarak geniş katılımlı olarak değerlendirilmelidir. Bu ölçütler şunlar olmalıdır:

- Disiplinlerarasılık,
- Dijitalleşmeye uygunluk,

- Uluslararası/ulusal düzeyde önemli olma,
- Bölgesel/toplumsal sorunlara çözüm odaklılık,
- Tüm toplumun kalkınmasını sağlama,
- Geleceği uzgören olma,
- Geleceğe yön verme.

Bu ölçütlerin temel alındığı uzmanların (program geliştirme uzmanları, yükseköğretim alanında çalışma yapan uzmanlar, alan uzmanları, sosyolog, ekonomist, teknoloğ, yönetici, öğrenci-meslek odaları-sivil toplum kuruluşları temsilcileri vb.) aktif katılımının sağlandığı toplantılarda yapılan tartışmalarla taslak bölümler yapılandırılarak resmi süreçler başlatılmalıdır.

Sonuç

Geleceği şimdide yakalayabilmek yükseköğretim kurumlarının öncelikli sorumluluğudur. Bu sorumluluğu yerine getirmede sendeleyeni model ve yöntemlerden uzaklaşmaya çabalayan yükseköğretim kurumlarında yeni model arayışları gerçekleştirilmektedir. Bu çalışmada, yükseköğretimde yeni model arayışında bütüncül bir yaklaşımla gerçekleştirilen çalışmalar ve çalışma sonucunda yapılandırılan Disiplinlerarası Dijital Model ayrıntılarıyla açıklanmıştır.

Yükseköğretim kurumları, mevcut durumlarını değerlendirerek reformlar gerçekleştirilmesi beklenen bu dönemde Disiplinlerarası Dijital Modelin sağlayacağı olanaklardan faydalanmalıdır. Çünkü bu model; her geçen gün daha da bütünleşen/birbirine bağlanan dünyada (Chettiparamb, 2007) bilginin dinamik yapısına (Klein, 2004) uygun; günümüzün akademik/ endüstriyel taleplerini karşılayabilecek çokyönlülüğü sağlayan (Şimşek ve Adıgüzel, 2012) ve günümüz karmaşık problemlerinin çözümünde (Ulusoy, 2007) ihtiyaç duyulan *disiplinlerarası anlayışı* temel almaktadır. Ayrıca bu model, girişimci/yenilikçi yükseköğretimin yapılandırılmasını/sürdürülmesini sağlamada anahtar rol oynayan dijital dönüşüm ve beraberinde getirdiği olanaklara dayanmaktadır (OECD, 2019). Bu modelde *dijitalleşme*; yalnızca dijital araç ve yöntemlerle zenginleştirilmiş öğrenme ortamlarının oluşturulması olarak görülmemektedir. Türk yükseköğretiminde dijitalleşme çabaları ders ve kısmen program düzeyinde devam ederken, bu modelde uzmanlaşma alanı fark etmeksizin her bireyin dijital okuryazarlık düzeylerini yükselterek onların kendi alanlarındaki sorunlara dijital çözümler sunmaları ve dijital yenilikler geliştirmeleri amaçlanmaktadır.

Devletler; değişime uyum sağlamaktan öte değişimin öncüsü ve güçlü bir aktörü olma fırsatını kaçırmamak, değişimi izleyen değil değişimi belirleyen/yöneten, dönüşüme liderlik yapan, bireysel/ toplumsal kalkınmayı sağlayan bir ülke haline ulaşmak zorundadır. Bu zorunluluk yerine getirilirken değişim odaklı yükseköğretim kurumlarının rolü büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle yükseköğretimde değişim konusunda öncü ve cesur adımlar desteklenmelidir. Öncelikle belirli bir kurum düzeyinde gösterilecek çabalar, tüm yükseköğretim sistemini dönüştürmede atılan ilk adım olabilir.

Kaynakça

- Acar, A. (2012). Yükseköğretimin yeniden yapılandırılmasında temel bir karar: çeşitlilik. *Yükseköğretim Dergisi, Özel Sayı (2)*, 32-34.
- AHBVU. (2020). Hakkında. Web: <https://tanitim.hacibayram.edu.tr/universitemiz-hakkinda/> adresinden 20 Mart 2020'de alınmıştır.
- Akkuş Çakır, N. ve Senemoğlu, N. (2016). Yükseköğretimde analitik düşünme becerileri. *Kastamonu Eğitim Dergisi, 3(24)*, 1487-1502.
- Aktan, C. C. (2007). *Değişim çağında yükseköğretim: global trendler - paradigmat yönelimler*. İzmir: Yaşar Üniversitesi Yayınları.
- Anderson, B. (2017). *Sınırları aşarak yaşamak-bir sosyal bilimcinin yaşamından anılar* (Çev. A. A.Tekin). Ankara: Metis Yayınevi. (Eserin orijinali 2016'da yayımlandı.)
- Antalyalı, Ö. L. (2007). Tarihsel süreç içerisinde üniversite misyonlarının oluşumu. *Süleyman Demirel Üniversitesi Dergisi, 2(6)*, 25-39.
- Aram, J. D. (2004). Concepts of interdisciplinarity: configurations of knowledge and action. *Human Relations, 57(4)*, 379-412.
- Bartle, E. (2015). *Personalised learning: An overview*. A discussion paper prepared for Professor Joanne Wright, Deputy Vice Chancellor (Academic) for the Vice-Chancellor's Retreat. Web: https://itali.uq.edu.au/filething/get/1865/Personalised_learning_overview_Final_16_Mar_15.pdf adresinden 20 Mart 2020'de alınmıştır.
- Bates, S. (2014). *Personalised learning: Implications for curricula, staff and students*. Web: https://www.slideshare.net/EdPER_talks/personalized-learning-implications-for-curricula-staff-and-student adresinden 20 Mart 2020'de alınmıştır.
- Becker, G. S. & Murphy, K. M. (1992). The division of labor, coordination costs and knowledge. *Quarterly Journal of Economics, 107(4)*, 1137-1160.
- Boisot, M. (1972). *Discipline and interdisciplinarity. Interdisciplinarity: problems of teaching and research in universities*. Paris: OECD Publishing.
- Bryson, J. M. (1995). *Strategic planning for public and nonprofit organizations*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
- Chettiparamb, A. (2007). *Interdisciplinarity: a literature review*. The Interdisciplinary Teaching and Learning Group, School of Humanities, University of Southampton.
- Chevallier, T. & Eicher, J. C. (2011). Higher education funding: a decade of changes. *Higher Education in Europe, 27(1-2)*, 89-99.
- Clark, B. R. (2004). Delineating the character of the entrepreneurial university. *Higher Education Policy, 17(4)*, 355-370.
- Clark, B.R. (1998). *Creating entrepreneurial universities: organizational pathways of transformation*. Oxford, New York: International Association of Universities and Pergamon.

- Çakır, N. (2013). *Üniversite eğitiminin üst düzey düşünme becerilerinin gelişimine etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Dunagan, P. B. (2017). The quality improvement attitude survey: Development and preliminary psychometric characteristics. *Journal of Clinical Nursing*, 26(23-24), 5113-5120. <https://doi.org/10.1111/jocn.14054>
- EDUCAUSE. (2017). *A working definition of personalized learning*. Web: <http://net.educause.edu/ir/library/pdf/csd6272.pdf> adresinden 20 Mart 2020'de alınmıştır.
- Erkut, E. (2015). *Türkiye'deki üniversitelerin araştırma çıktıları üzerine*. Web: <http://erhanerkut.com/analiz/turkiyedeki-universitelerin-arastirma-ciktillari-uzerine/> adresinden 15 Mayıs 2020'de alınmıştır.
- Etzkowitz, H. (2008). *The triple helix: Industry-university-government innovation in action*. New York, NY: Routledge Publishing.
- European Commission. (2014). *High level group on the modernisation of higher education: New modes of learning and teaching in higher education*. Luxembourg: EU.
- European Commission (2019). *Digital education action plan*. Web: [//ec.europa.eu/education/sites/default/files/document-library-docs/digital-education-action-plan-factsheet.pdf](http://ec.europa.eu/education/sites/default/files/document-library-docs/digital-education-action-plan-factsheet.pdf) adresinden 15 Mart 2020'de alınmıştır.
- Fleming, L. & Sorenson, O. (2004). Science as a map in technological search. *Strategic Management Journal*, 25(8-9), 909-928.
- Fullan, M. (2009). *Michael Fullan response to MS 3 questions about personalized learning*. Web: <http://www.michaelfullan.ca/media/13435863160.html> adresinden 15 Mart 2020'de alınmıştır.
- Gibb, A., Hofer, A. R. & Klofsten, M. (2018). The entrepreneurial higher education institution: a review of the concept and its relevance today. Web: https://www.researchgate.net/deref/https%3A%2F%2Fheinnovate.eu%2Fsites%2Fdefault%2Ffiles%2Fheinnovate_concept_note.pdf adresinden 16 Mart 2020'de alınmıştır.
- Giray, F. ve Bodur, S. (2020). Yükseköğretimin finansmanı: OECD ülkeleri ve Türkiye uygulamalarının karşılaştırılması. *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, 72, 155-170.
- Goktan, A. & Miles, G. (2011). Innovation speed and radicalness: Are they inversely related? *Management Decision*, 49(4), 533-547.
- Grant, R. (1996). Towards a knowledge-based theory of the firm. *Strategic Management Journal*, 17(Winter special issue), 109-122.
- Gür, B. S. ve Çelik, Z. (2011). *YÖK'ün 30 yılı*. Web: http://file.setav.org/Files/Pdf/20121126134636_setav-setav-yokun_30_yili.pdf adresinden 6 Mart 2020'de alınmıştır.
- Gürüz, D. ve Gürel, E. (2006). *Yönetim ve organizasyon: Bireyden örgüte, fikirden eyleme*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

- Guzman, A. L. & Lewis, S. C. (2020). Artificial intelligence and communication: A human-machine communication research agenda. *New Media & Society*, 22(1), 70-86. doi:10.1177/1461444819858691
- Hacklin, F. & Wallin, M. W. (2013). Convergence and interdisciplinarity in innovation management: A review, critique, and future directions. *The Service Industries Journal*, 33(7-8), 774-788. <http://dx.doi.org/10.1080/02642069.2013.740471>
- Hadorn, H. G., Bradley, D., Pohl, C., Rist, S. & Wisemann, R. (2006). Implications of transdisciplinary for sustainability research. *Ecological Economics*, 60, 119-128.
- Holley, K. (2017). Interdisciplinary curriculum and learning in higher education. *Oxford research encyclopedia of education, administration and leadership*. Web: <http://education.oxfordre.com/view/10.1093/acrefore/9780190264093.001.0001/acrefore-9780190264093-e-138>. adresinden 10 Mart 2020'de alınmıştır.
- Howard, M. (2014). *Effective communication in higher education*. Individual Applied Research Thesis: Effective Communication in Higher Education. Web: <files.eric.ed.gov/fulltext/ED547634.pdf> adresinden 15 Mart 2020'de alınmıştır.
- İlhan, E. (2018). *Üniversitelerin lisans programlarında uygulanan çekirdek programın değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Jacob, J. W. (2015). Interdisciplinary trends in higher education. *Palgrave Commun*, 1, 15001. <https://doi.org/10.1057/palcomms.2015.1>
- Johnson, M. W., Christensen, C. M. & Kagermann, H. (2008). Reinventing your business model. *Harvard Business Review*, 87(12), 50-59.
- Kalaycı, N. (2005). Yükseköğretimde proje tabanlı öğrenmeye ilişkin bir uygulama projesi yöneten öğrenciler açısından analiz. *Eğitim ve Bilim*, 33(147), 85-105.
- Karataş, A. E. ve Güçlü, N. (2017). Türkiye'de yükseköğretimin genişlemesi: Gereçekler ve ortaya çıkan sorunlar. *Yükseköğretim Dergisi*, 7(1), 28-38. doi:10.2399/yod.17.003.
- Kavak, Y. (2019). *Toplumsal katkı politikası*. Web: <https://portal.yokak.gov.tr/makale/kurumun-toplumsal-katki-politikasi/#> adresinden 15 Mart 2020'de alınmıştır.
- Klein, J. T. (1990). *Interdisciplinarity history, theory, and practice*. Detroit, MI: Wayne State University Publishing.
- Klein, J. T. (2004). Prospects for transdisciplinarity. *Future*, 26, 515-526.
- Korkmaz, G. (2019). *Yükseköğretimde proje tabanlı eğitim programlarının incelenmesi: Türk Üniversiteleri için kavramsal bir model önerisi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kuznetsova, E. & Régnier, J. (2014). Individualization of educational process according to c. freinet: a pilot experiment in a group of language learners. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 154. doi: 10.1016/j.sbspro.2014.10.117
- Lapteva, A. V. & Efimov, V. S. (2016). New generation of universities. University 4.0. *Journal of Siberian Federal University Humanities & Social Sciences*, 11(9), 2681- 2696.

- Lindvig, K, Lyall, C & Meagher, L. (2019). Creating interdisciplinary education within monodisciplinary structures: the art of managing interstitiality. *Studies in Higher Education*, 44(2), 347-360. <https://doi.org/10.1080/03075079.2017.1365358>
- New Media Consortium. (2018). *New horizon report 2018*. Web: <http://cdn.nmc.org/media/2018-nmc-horizon-report-HE-EN.pdf> adresinden 10 Şubat 2020'de alınmıştır.
- New Media Consortium. (2019). *New horizon report 2019*. Web: <http://cdn.nmc.org/media/2019-nmc-horizon-report-HE-EN.pdf> adresinden 10 Şubat 2020'de alınmıştır.
- New Media Consortium. (2020). *New horizon report 2020*. Web: <http://cdn.nmc.org/media/2020-nmc-horizon-report-HE-EN.pdf> adresinden 10 Şubat 2020'de alınmıştır.
- OECD. (2016). *Getting skills right: Assessing and anticipating changing skill needs*. Web: <http://www.oecd.org/els/getting-skills-right-assessing-and-anticipating-changing-skill-needs-9789264252073-en.htm> adresinden 10 Ocak 2020'de alınmıştır.
- OECD. (2019). *Measuring the digital transformation: a roadmap for the future*. Paris: OECD Publishing, <https://doi.org/10.1787/9789264311992-en>.
- Ökmen, M. ve Bal, C. (2013). Üniversite yönetimlerinin girişimci üniversite kavramına ilişkin görüşleri. *Yükseköğretim Dergisi*, 3(2), 70-81.
- Önderoğlu, S. (2009). *Bologna uzmanlari 5. dönem ulusal takimi projesi yerinde ziyaretler*: Nevşehir Üniversitesi. Web: <https://dosyalar.nevsehir.edu.tr/elf1-cae35811123b3b1a657ed51fbbf5/bologna-surecinin-ogrenciler-icin-onemi.ppt> adresinden 11 Ocak 2020'de alınmıştır.
- Özdemir, S., Boyacı, A., Kılınç, A. Ç. ve Koşar, S. (2019). Türk yükseköğretim sistemi bağlamında girişimci üniversite modelinin incelenmesi: Nitel bir araştırma. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39(2), 989-1027.
- Reichert, S. (2019). *The role of universities in regional innovation ecosystems*. Brussel: European University Association Press.
- Rhoten, D., Boix Mansilla, V., Chun, M. & Klein, J. T. (2007). *Interdisciplinary education at liberal arts institutions*. New York: Teagle Foundation.
- Sabancı, G. (2020). *Bir üniversite var ederken*. İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- Salmi, J. (2009). Dünya çapında üniversiteler kurmanın zorluğu (K. Yamaç, Çev.) Ankara: Eflatun Yayıncılık. (Eserin orijinali 2009'da yayımlandı).
- Şimşek, H. ve Adıgüzel, T. (2012). Yükseköğretimde yeni bir üniversite paradigmasına doğru. *Eğitim ve Bilim*, 37(166), 250-261.
- Skribans, V., Lektauers, A. & Merkurjev, Y. (2013). Third generation university strategic planning model development. *Proceedings of the 31th International Conference of the System Dynamics Society*, 1-7.
- Tamtekin-Aydın, O. (2017). Research performance of higher education institutions: A review on the measurements and affecting factors of research performance. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 7(2), 312-320.

- Tosun, A. ve Yorulmaz, A. (2017). Öğrencilerine göre ilahiyat lisans programının mesleğe hazırlama yönü(Eskişehir Osmangazi Üniversitesi örneği). *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7(4), 151-184.
- Tosun, H. (2020). Girişimci ve yenilikçi üniversite endeksi bağlamında vakıf üniversiteleri. *Turan-sam Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi*,12(47), 195-203. <http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041>
- TÜBİTAK. (2020). 2020 yılı girişimci ve yenilikçi üniversite endeksi sonuçları. Web: [https://tubitak.gov.tr/sites/default/files/18842/2020-gyue 2020-print.pdf](https://tubitak.gov.tr/sites/default/files/18842/2020-gyue%202020-print.pdf) adresinden 11 Ocak 2020’de alınmıştır.
- Ulusoy, G. (2007). Disiplinlerarası araştırma ve eğitim, *Değişim çağında yükseköğretim: Global trendler-paradigmatel yönelimler* (389-398), Aktan, Coşkun Can (ed.), İzmir: Yaşar Üniversitesi Yayınları.
- Ural, E. G. (2001). Kurum içi iletişim sürecinde etkin iletişim aracı olarak intranet. *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 1, 105-113.
- Uslu, A. ve Ertaş, F. C. (2018). Türkiye’de devlet üniversitelerinin bütçedeki yeri ve performanslarının analizi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 32(4), 979-1007.
- Wallerstein, I. (2004). *The three meanings of ‘discipline’.Reinventing the social sciences*. Paris: OECD Publishing.
- Watson, D. (2008). The university in the modern world: Ten lessons of civic and community engagement. *Education, Citizenship and Social Justice*, 3(1), 43-55. doi:10.1177/1746197907086718
- Wissema, J.G. (2009). *Towards the third generation university. Managing the university in transition*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Yıldırım, N. ve Aşkun, O. B. (2012, June). *Entrepreneurship intentions of public universities in Turkey: Going beyond education and research?* Paper presented at the 8th International Strategic Management Conference, Barcelona, Spain.
- Yükseköğretim Kurulu (YÖK). (2019). Dijital dönüşüm tanıtım toplantısı. Web: [www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/agri-dijital donusum-tanitim-toplantisi.aspx](http://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/agri-dijital%20donusum-tanitim-toplantisi.aspx) adresinden 11 Ocak 2020’de alınmıştır.
- Yükseköğretim Kurulu (YÖK). (2014). *Büyüme, kalite, uluslararasılaşma: Türkiye yükseköğretimi için bir yol haritası*. Web: <https://yolharitasi.yok.gov.tr/docs/Yol-Haritasi.pdf> adresinden 5 Nisan 2020’de alınmıştır.
- Yükseköğretim Kurulu (YÖK). (2020a). *Bologna Süreci'nin sosyal boyutu ve yükseköğretim yönetimine öğrencilerin katılımı*. Web: <https://uluslararası.yok.gov.tr/uluslararasılaşma/bologna/bologna-s%C3%BCreci-ana-faaliyet-alanlar%C4%B1/ogrenci-katilimi-ve-sosyalboyut#:~:text=Sosyal%20Boyut%20kavram%C4%B1%2C%20genel%20anlamda,s%C3%BCre%C3%A7%2C%20%20toplumlara%20ba%C4%9F%C4%B1d%C4%B1r> adresinden 10 Ocak 2020’de alınmıştır.
- Yükseköğretim Kurulu (YÖK). (2020b). “Yeni YÖK”ün 2020 yılında hayata geçirdiği yeni projeler ve düzenlemeler <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/yeni-yok-2020-yili-proje-ve-duzenlemeleri.aspx> adresinden 29 Aralık 2020’de alınmıştır.